



ایڈیٹر و پبلشر عبدالغنیظ الکریم پرنٹنگ پریس ٹیبل باغ کونینہ خان شہنک کرسا بیورو آفس 302 قھر ڈفلور یونیورسٹی پبلسٹی کیمپس فیز 1 جناح روڈ کونینہ خان تالان کرے

11 جون 2025ء

سائنسی بندو او کاریم نا گرج

براہوئی ادبی سوسائٹی نا گنڈ آن اڈ بلوک لیکچر دیوان اسے ٹی پی آ پوکار ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی براہوئی ادب نا بن و بندو نا بابت لیکچر تیس۔ گپ وتران نا وخت آ ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، بولی تا بائی نا بابت ہیبت و گپ کرسا پارے کہ بولیک لوز آتے دام ہلنگ آن پداو فتنے تینا و ژاٹ کیرہ۔ وے بھاز جاگہ ہندن مریک کہ لوز اتا تلفظ ء عرفو آ بولی تینا و ژاٹ کیک، وے اگ اودے دام بلوک آ بولی نا تلفظ اٹ نوشتہ ہم کنگے تو اونا معنہ بدل مریک۔ او پارے کہ براہوئی بولی نا پوڈا املنا نا بابت ہیبت کنگے تو ہمو حرف آ تا بابت تو ارجست مریک، ہرافنے براہوئی پاروک آک ادا کنگ کپہ۔ ولدا دا سوچ ہم کاٹم ہرک کہ ہرا حرف آتے نن ادا کنگ کپہ، اوفنے ’حروف تہجی‘ آن ایک کنگے۔ ڈاکٹر براہوئی پارے کہ اگ دا وژ کنگے تو بھاز آ لوز اتا معنہ غاک بیرہ بدل آ خا اسل چپ مریرہ۔ او پارے کہ براہوئی پاروک آتا مذہب اسلام ء، و اسلام نا بندو ای تعلیم عربی ٹی ء۔ و مسلمانک چاہے اوقافا تعلقداری ہرا قوم آن مرے، اوقافا بولیک عربی آن ’اژ‘ بلوک اریر۔ گڑا براہوئی بولی نا ہم ہندا حالیت ء۔ اگ نہ قرآن و حدیث نا لوز آتیاں ہمو حرف آتے کشن ہرافنا ادا بیگی نن کن ویل اسے، تو گڑا ہمولوز اتا معنہ غاک اسل بدل مریرہ۔ و جوانی نا

جاگہ غا سہ پوسکن ء ویل اس کاٹم ہرک۔ ہروئی دامریک کہ ویل آتے ایسری یا آسانی نا کسر کشتگ نا جاگہ غا نن چین ویل تو ودی کپتنگ آن؟ گپ وتران نا وخت آتے جاگہ اس او پارے کہ داڑے ماہرلسانیت کس اف۔ ہیبت دادے کہ داڑے لسانیت نا کلاس بچ متک، تو دانا ماہرا مرکس اس متک کیک؟ او پارے کہ نن تین پہ تین ء اعزاز و مرتبہ تگ آن پیش متک کتنن، وے رانگی دادے کہ داڑے لسانی ویل آتے کس اس تیک، ہندا سوچ ء کہ دا ویل آتا ایسری کن داسکان کسر کشتگ متنے۔ او پارے کہ بولیک شوندار کن سائنسی بندو او کاریم کروئی تمک۔ دامف کہ ہرکس بش مرے وپہہ نا پہہ بس متنے آن کاریم اس شروع کے۔ دا وژ آن بولی ء نختان رسینگک۔ سوچ آتا ورندی تے ترسا او پارے کہ امل و کھوڑا نا بابت ہم سائنسی بندو او کاریم نا گرج ء۔ او پارے کہ بھاز آ لوز اتا ادا بیگی بدل متک کیک، وے اوقافا نوشتہ بایدے اسہ و ژاٹ مرے تا کہ خوانوک آک کفیو ز مفص۔ ونن تین کن خوانوک ہمو تم ودی کنگ کینہ کہ نن کفیوژن آتیاں پیش تم۔ ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی لیکچر نا وخت آتینا زندانا مندر کہ اس ہم کرے۔ دایلیکچر اٹ او بولی نا کبھی ویل آتا احاطہ ء کرے۔ وے ولدا ہم بھاز آ سوچ آک و کبھی بچ آک ملاس، سلیمیر۔ و کبھی سوچ آک کاٹم ہم ہریر، ہرافنا ورندی کن گپ وتران و شرہ کنگ نا گرج ء۔

وے ڈراخان ء ہندا چرت و خلیس کس کہ خلق انا جھیرہ آس کہ ڈومرے خلاس مرے، ہندا سوچ آن او اینونا دا مجلس ائی تینا سلاہ سوچ آتے ترسا کس۔ ولدا او پارے: ”اگہ دا جھیرہ کتو دن چا کہ خلق ہشنگ۔ ولدا بندمرے یافت، گڑا نن کن انت فاندہ، وانت فرق اس کرو ء۔..... جھیرہ نا کشف الہی ء۔“ عظیم خان، شکر خان، وصوئی گلزار ڈراخان نا ہیبت ہم سلاہ مر۔ ”ای خلق انا سلاہ سوچ آتے امر پد خلگ کپہ۔ اگ نما سلاہ ہندا ءے گڑا جوان، پکہ اسہ و اراس پدی ای ہر قوم آ ٹولی تو نن ہیبت کپہ۔“ ”نی ہم ٹمر،“ مرادو رخان ء اشارہ بلکن کرے۔ ”ملا ہم ساڑی مرے، بلکن کس اس پیش تے۔“ اومیت ادا کرا ویل داسخا لسانی ٹی ایسر مرے۔ فیصلہ ہندا خدر سفا کنگہ دن کہ خلق انا نیام ائی بندغ آتا سست سفا ء۔“ فیصلہ ہندا اس کہ شاہ مراد تینا زنگ وک آ ستر ء شیرخان نا مار ءے ایسے..... ہندا منہ ہیبت آتیاں خلق انا گنرانا دنیا اسہ بھلو جھیرہ ء کبھی سے آن خلاس کس۔ ہموڑے خا خا تا اسہ چر اس خلق انا آسان نا مون ابا ل کرسا مخلوق نا است ء ہندا اومیت کس کہ اوقافا دا خوشی نا کھبو مگر اگا جاگہ غا تیا سر مریک۔

ریک آتا نیام اٹ خلق اسے (ناول) مراد آتا پورولنگ کن، اولک تین تون منجر، الار، و گوا ایسہ۔ و پاپا کنگ آن پدا اوفنے ہموڑے تھارہ۔ و کری نا شک و ٹول آتے چند ہیرہ، و پیرا نن ء بلکہ، و دعا خواہسہ، و رنگ رنگ انا بچ آتا گڑا تے ہندا کری ناشک و ٹول مرید! ایسہ بھاز خوش اس۔ وستائیں کم خوش کس۔ وادک نننے خوش کس، نننے خوش..... اوگنوک موسس۔ وادو کن خوش متک و متفنگ ہر قوم آک بے معنہ ء ہیبت تسرہ۔ وے وادک نا حالیت مست آن داسہ جوان نکہ۔ تینا گوی نا سوب آن او اولک نن گھڈ ائی تہیفے..... وے ازمیکو سبب اوتون اودے خلاس کریر۔ و داسہ اونا چاور وادش بے ڈول اولک، او اسٹ ء غلے۔ داسہ اوکر بیک تسک، وے کس اوتون ہیبت کتو کہ۔ ارنائی ارش و چا کنگ آن پدا و سیت نا تینا غا زنگ ادا و تینا سر و شک ء دیوال اوتون خلگ۔ نت تے تینا مر بیک ء ہر گریگ وک بندغ ء کر بیک تسک، و زد بد آ تا سُم خسا کہ۔ خلق انا مسکو، چنا و زابلو آک اوڑا نن خلیسہ، و ہرا سٹ متنے اوڑا نن مٹوڑے پڑی خلگ۔ و کس ء وادمت اولک، پات تے ہرنے، و داپاک خورژ تسرہ۔ وخت اس خوش شام انا نماز نا وخت آہم ماہ ماہ بچ ہموڑے سر اپ کرسا، و بھاز آ بندغ آک اودے ولی خیال کریرہ۔ اٹنے کہ دے اندری آن پدا اونا اوڑے ساڑی متک چنا و زابلو

آتا سست آتینی خیال و دی کر بیک۔ و نکان لہ غاک تینا چتا تے اوڑا نن خلیسہ۔ وے ہموڑے دے آن کہ وادک بیرا نا ادریہ غا ہنا، گڑا خلق انا زابلو آتا ہنگ اوڑے کم مس۔ ماہ گچ وادک ء بد دعا تسک، و وادک ماہ گچ تون بے ڈول ء ہیبت ہم کر بیک۔ وخت اس کہ وادک نا کاریم کاریم لاغری اوفنے پات کے۔ کس ء وادک ماہ گچ کہ دادیرہ دنا ء، و ہرا پیر داڑے نننے، ہرا زمانہ غا داڑے نننے۔ امر نننے و انت اسے کن نننے، و اسر زمانہ سے آن داڑے مخلوق برسا نکہ و دعا خواہسہ، و اسٹ ہم دا سوچ انا رندائی ہنوک۔ بس تینا تیرات آتے کرسا و دعا کرسا ہنارہ۔ وخت اس کہ زابلو آک تیرا کن راہی مسرہ۔ گڑا اسہ خوزوان اس کہ پن تے ماہ گچ تسک، اونا ارش و ایلک کسر۔ اودے چنا اولک۔ وخت اس او تینا مون اگا کس و مون اگا گدا تون خلق ائی ہرا پ کر بیک، وے اونا شک مدام ہیرا آ خلوک تسرہ کس اوڑے کا بے گڑا اس اے وای بچ کتو۔ او پیرا ناما اس آجا و خلگ، و بازن اگا پات تے ایسجا کر بیک، و اوفنے ہموڑے پڑی خلگ۔ و کس ء وادمت اولک، پات تے ہرنے، و داپاک خورژ تسرہ۔ وخت اس خوش شام انا نماز نا وخت آہم ماہ ماہ بچ ہموڑے سر اپ کرسا، و بھاز آ بندغ آک اودے ولی خیال کریرہ۔ اٹنے کہ دے اندری آن پدا اونا اوڑے ساڑی متک چنا و زابلو (برچا ء)

کنا ہمزاد (2)

..... عامر فیاض سے آن پیش تما، ولدا کئے آ اشارہ کرے، پارے ”بر“ ای ہم سدھا ہمو کرہ ائی اونا رنداٹ ہناٹ۔ کسہ نا ہر کڈ آ آگریق نا زابڈس۔ اس خواہاس کہ مون آن تے خوشی چاہنگا کہ تینا بھلا پشکن آ دقان تے نشان ترسا پارے، ”ہر گڑا جوان مریک۔ کئے لطیف جان ناکل ہیبت ء پپہہ کہینے۔ ہر کنا تیرا تے اوتول۔ ای اونا رتی آ توست، و زس دم درود کرے۔ ولدا کنا کڈ آ برہ، کئے کس پارے ”داشت ء ہرف، داسہ ہرا تم آ اہل نے شک کرے، ہندا شت اٹ کسہ تے۔ ولدا او اسل لہرو ء۔“ ای اونا ڈو آن شت ء بلیک، نن پیش تمان۔ پیش متک آن گڈ حضرت کئے پارے ”اگہ نا کاریم مس تو کنا درگا نا گڑا اس کاریم سلوک ء۔ و اس آ کچ گڑا اس پیش۔“ ای پاریت ”جی او حضرت صاحب۔“ ولدا کنا سنگت کئے کنا ارا غا سر کرے۔ و جند تے کئے دل اسل پارے ”پیر صاحب کالا جاو مرو؟ ہندن اگا گڑا تینی خا چاٹ۔ فریشان کپہ۔“ ای پاریت ”منتوار، ہلم۔“ ارنائی انت اس کہ تیار کنگ آن گڈ تینا جوک آشت ء عتخاٹ۔ و خا چاٹ۔ اہل نا خلیس آن دا جا رہم چھی ء ملوٹ۔ تق آ خناٹ کنا مون آ اسٹ اس تینا ہلم ء بڑنگ ء، ای وادج کریت کہ اودے چھو، وے کنا سر متک آن سمت او اودے ترے۔ اونا رخ آن وڑنگ تکر سر خرخر نا وارا ونا گٹ آن پیش تما کہ، وادگ ایک تینا غم تیان خلائی کن ہموٹک بسوس۔ کنا سنگت پارے ”نی داڑے سل، ای نے سدھا حضرت صاحب آ دیوہ۔ کنا اوڑون جوان ء حوال اس ارے۔ اونا مدرسہ کن اودے بھاز کمک ایتوہ“ او ہنا کمرہ ☆☆☆☆☆

دنیائی امر ء قوم اس مرے، اوقافا گڑا اس ہندن ء رعی و غیر رعی و ژو ڈول انا علامت آک مریرہ، ہرافنے اولک تین کن نموس یا بختاوری نکرہ۔ ہندا نموس یا بختاوری نامل ء ہر جا خنا تین کن ہندا ارنائی تیان جوان ء اومیت آسراتی بنگ کس، و اوقافا خراب آ ورنشی نا عمل آن وادب ہم مریر۔ داڑے گڑا شرک و پال آتا درور متک مریک، دن کہ: جوڑتا پرتک۔ جوڑتا پرتک ء بختاوری یعنی جوان خیال کنگ، اٹنے کہ داسستانی نا چیدہ اس مریک۔ نت انا سنگت۔ وخت اس کہ نیازی اس نت بیچنگ ائی مرے تو ہمو وخت آنت آن چکو ”ندون ء ہیبت اس اف، نم ہنو، نما کاریم ء وای کنگ کن کوشت کروٹ۔“ خواہہ اوکان شوخسا و گڑا کرسا کہ نئے داس پین ہر کشا نے، پیش تما۔ وای تینا کاریم تیش لگٹ۔ دایام اٹ او خواہہ کہ کنا ہمزادس، اودے خنٹو۔ دیگر آن پد چھی کریت۔ تینا ارا غا سٹ۔ ہراٹ چھی ہندن آن ہندن خنوک کس۔ اہل نا خلیس آن چھی آ ڈو ہنوٹ۔ دایام اٹ سنگت اسے تون تینا حوال ء نٹ کہ تے ہمزاد اس سنگ کنگ ء۔ او پارے نی سلائی بریوہ، نے اسر حضرت اسے آ دیوہ۔ اونا دم درود آن انشاء اللہ نی جوان مروٹ۔ زہر سے آن پد ہلم بس، و کئے تینا گا ڈی ٹی ہرنے و اسہ دربار اسے درے۔ بھلو پچی اس کس۔ ہرا سٹ تینا تینا غم تیان خلائی کن ہموٹک بسوس۔ کنا سنگت پارے ”نی داڑے سل، ای نے سدھا حضرت صاحب آ دیوہ۔ کنا اوڑون جوان ء حوال اس ارے۔ اونا مدرسہ کن اودے بھاز کمک ایتوہ“ او ہنا کمرہ ☆☆☆☆☆

آہلی، تارید: (Urduization)

..... غفور جان ساسولی دایات ایلیوزان نا اصلاح تے بنگے تو اوقافا واد: آہلی، تارید: (Urduization) 1- خراد۔ اصل اٹ عربی زبان نالوز ”تارید“ پارہ ہمولوز یا اصلاح ء، ہرا دے پین زبان اسے آن اونا چکو بدلی سے آن پدا رور زبان ائی ہندی کنگ و جاگہ تنگے۔ و ہندن اگہ دادے نن تینا بولی نا وژاٹ ہرن تونن پانگ کینہ کہ پین زبان اسے آن بروک لوز اس براہوئی ٹی چکو بدلی سے ٹی کاریم اٹ برے تو اودے زبان اسے نالوز اسے فارسی جوڑ Brahuitization پانگ کینہ۔ مطلب کہ پین زبان اسے نالوز اسے اونا چکو بدلی سے آن پدا ایلیو زبان اسے ٹی کاریم اٹ انگ ء ”تارید یا براہوئی ٹی آہلی پانگ۔“ ’آہلی‘ نا پورہ حوالہ ٹی مولانا سید سلیمان ندوی تینا خیال آتا ورنشی ء واد وژ کرینے: ”دا اصلاح اصل ائی عرب ائی تیان بنا کرے، ہرا تم اولک پین زبان اسے نالوز اسے تینا زبان نا اصول آ تراشسا اودے عربی جوڑ کریرہ، تو اودک تینا دامل ء تقریب پاریرہ۔ ہندا قاعدہ ء فارسیک تینا بولی ٹی ہرا تخارہ، تو دادے ”تقریس“ پاریرہ یعنی فارسی جوڑ کنگ۔ ولدا ہندا نا پانیک ہندن کریرہ، یعنی اولک پین زبان اسے نالوز اسے تینا بولی نا اصول آتیا تحقیق تون اواری تنقید ہم اوڑہ ”تہجید“ و ”تارید“ پاریر۔ (صدیقی) 1985ء، 25) و اگہ ہندا نالوبی براہوئی ٹی ہم پین زبان اسے نالوز بریک یا اٹنگ، تو اودے نن براہوئی آہلی، (Brahuitization یا آہلی، Explanation, Causation) پانگ کینہ کہ او پین زبان اسے آن براہوئی آہلی اٹ بدل کنگے، یا معنہ سوب بیان کنگ، دلیل تنگ و

تو جوہری معنوں میں نفسی قوت اختصار سے بھی منسوب کیا گیا ہے۔ یعنی ہر فطری اشکال کو زیادہ سے زیادہ مختصر کر کے بیان کرتے ہیں۔ (ساختیاتی کی رو سے) تو وہ ریاضیاتی تجرید جیومیٹریکل ایپسٹرکشن میں بدل جاتی ہیں۔ (جمال، 2015ء، 60) تجریدی آرٹ ائی پیش نا علامت آک اہمیت تہر، ہراژان نن و تخلیق نا جتا وژو ڈول ادا ورنشی رنگ آک مون آ بریرہ۔ تہہ نا علامت آتینی دا چندی تزیک آتینی پیش کنگ، ہرا اسہ متک کیک۔ تجریدی مصوری ٹی تجسمی فن آن اسہ کنگ و ارا اس اقلیدی (ریاضی و ہندسہ ناظم اندراٹ) شکل درو شم نا کمک اٹ خیال آتا ورنشی ء کیک۔ تجریدیت: (Abstraction) تجریدیت ہندا وژ اٹ جہاندی اصطلاح اسے، واصل اٹ داصوری ناکب انا اسہ اصطلاح نا ڈول اٹ بکار بریک۔ پدا دا ادب ائی بس۔ تجریدیت نارداٹ پروفسر انور جمال تینا کتاب ادبی اصطلاحات ائی دن نوشتہ کیک: ”موسیقی کی اصوات، اعداد، الفاظ و جیومیٹریکل اشکال بھلاظ نوعیت فطری نہیں بلکہ تجریدی حیثیت رکھتی ہیں۔ اس اعتبار سے تمام فنون کی اساس ہی تجریدیت پر قائم ہے۔ انسانی فن کا مجموعی عہدہ سارہ ماہر ہیبت کم فطری لیکن زیادہ تجریدی حیثیت رکھتا ہے۔“ (جمال، 2015ء، 60) ہندن اومون مستی تجریدی فن ء ارا ہندا وژاٹ پیدواری ء کرسا نوشتہ کیک: ”تجریدی فن کی دو بنیادی اقسام ہیں۔ جیومیٹریکل ایپسٹرکشن اور فری ایپسٹرکشن۔ تجریدی اصطلاح مستعمل ء۔“

